

Intr-o vreme in care foarte putini mai citesc ceva, iar copiii sunt programati pentru analfabetism, e o intreprindere intrucatva riscanta a avertiza asupra pericolelor aflate in carti. Din cand in cand se mai aude cate un indem patetic "cititi baieti, numai cititi", urmat de zambete ingaduitoare din partea audientei, dar nu urmeaza nicio o alta consecinta serioasa.

Lucrurile nu se rezolva nici prin angajament stahanovist in depasirea recordului de carti citite si nici prin detasarea tehnocratica de lumea vetusta a operelor de ieri. Amenintarea cea mai subtila asupra careia as vrea sa ma opresc aici consta in a crede ca o carte buna, orice ar insemna asta, reprezinta in buna masura un subiect inchis, mort, dar care iti imbogateste cultura generala, vocabularul, prestigiul social, inasa nu iti poate aduce niciun fel de pagube. Reprezentativ partial, cred, pentru acest punct de vedere, este "In numele trandafirului", romanul lui Umberto Eco, unde intalnim ideea ca nu exista, in fond, carti periculoase.

Totusi, ca in toate celelalte, e nevoie, in primul rand, de mult discernamant. Pentru a intelege unde bat ma voi folosi de cateva exemple revelatoare, sper, pentru problema noastra.

Sa luam, de pilda, capodopera lui Goethe, din perioada sa romantica, "Suferintele tanarului Werther", si impactul avut in epoca. In 1778, scriitorul este oripilat sa afle ca langa un rau din apropierea Weimarului este descoperita o sinucigasa foarte tanara, asupra careia se gaseste o copie a romanului sau. Nu a fost singurul caz, in fapt opera starneste o adevarata epidemie de sinucideri (la gramada cu noi tendinte vestimentare), inasa a fost evenimentul care l-a marcat decisiv pe scriitor. Acesta va afirma mai tarziu ca s-a simtit toata viata haituit de fantoma

starnita de Werther. Chiar daca Goethe propune o interpretare subtila a romanului, care tine cont implicit de pericolele si influntele inerente ale lecturilor – “nimeni nu a remarcat ca, atat timp cat Werther se comporta normal, citeaza din Homer, iar cand o ia razna se indragosteste de Ossian”- efectele vizibile ale cartii au fost ravasitoare. Constient de acest lucru, in 1787, Goethe, va rescrie romanul cu gandul de a schimba perceptia cititorilor la prima editie. Insa dramele initiale nu au putut fi sterse, chiar daca autorul nu poate fi acuzat pentru asta.

In acelasi timp in care Goethe se lupta cu “febra Werther”, Rousseau incepea sa se impuna in lumea literara si filozofica a Europei. Practic, nu cred ca se poate supraestima influenta romanticului din Geneva, in special asupra secolului XIX. Dostoievski in “Demonii” ne ofera o descriere ideala a tipului de indoctrinare si a consecintelor produse de lectura lui Rousseau. Nikolai Stavroghin, eroul central cvasi demonizat al romanului, este crescut de meditatorul sau, Stepan Trofimovici, in spiritul lui “Emile”. In versiunea din 1871 a romanului, Stavroghin marturiseste explicit influenta puternica a lui Rousseau, pana intr-acolo incat recunoaste ca s-a datat unui viciu specific, dar la care a renuntat la varsta de 17 ani. Aceasta iluminare romantica surprinsa de Dostoievski este semnificativa deoarece atinge si problema politica a revolutionarismului de secol XIX. Lista conspiratorilor marcati de autorul “Contractului social”, si ne amintim ca “Demonii” este un roman despre o conspiratie politica, cuprinde aproape toate numele comunistilor dinainte de Marx: Adam Weishaupt, Grachus Babeuf, Sylvain Marechal, Fillipo Buonarotti, etc. Acesta din urma, o figura cheie pentru intelegerea rolului jucat de societatile secrete in convulsiile sociale ale modernitatii, avea sa declare ca viata avea sa i se schimbe la Universitatea din Pisa odata cu descoperirea lui Rousseau: “Dogma egalitatii si suveranitatii populare m-a inflacarat.... Rousseau era stapanul meu”. Nu e de mirare ca mai tarziu Buonarotti si-a propus “sa dea foc intregii Europe”.

Tot in categoria revoltatilor exaltati poate fi incadrat si Shelley, care in timpul studiilor se loveste de o carte despre Iluminati. Morala pe care o desprinde din toata povestea abatelui Barruel, mai mult sau mai putin exacta, este infiintarea unei organizatii similare: “my aim is to induce a meeting of such enlightened unprejudiced members of the community, (...) and to form a methodical society which should be organized so as to resist the coalition of the enemies of liberty (...)”

Revenind spre timpuri mai apropiate si nume mai familiare, un exemplu neaos perfect ne ofera Cioran. “De-a lungul anilor, ca sa fug de raspundere, am citit, am citit, ce mi-a cazut in mana, ore in sir, in fiecare zi”, marturisea filozoful. Un caiet al scriitorului, pe cand avea doar 15 ani, inregistreaza mai multe citate din urmatorii autori: Flaubert, Nietzsche, Tagore, Schopenhauer, Soloviov, Paulsen, Diderot, Balzac, Mircea Florian, Lichtenberg, Dostoievski. Lista e pestrata, dar consecventa in modernismul ei si specifica unui tip de adolescent teribil caruia “ii picau in mana” doar autori problematici din punct de vedere al traditiei clasice. Numele care revin si isi pun amprenta decisiv in viata lui Cioran sunt Schopenhauer si Nietzsche. Nu e o intamplare ca

scriitorul incepe sa aibe crize de insomnie, se simte posedat si devine obsedat de moarte. "Am o senzatie ciudata cand ma gandesc ca am devenit la aceasta varsta specialist in problema mortii", va spune Cioran mai tarziu. Pe langa asta, frecventarea bordelurilor si betiile curente scad in importanta. Ar fi hazardat sa punem un semn de cauzalitate directa si imediata intre un anumit tip de lecturi si comportamente morale, inasa nu cred ca putem exclude din capul locului o influenta considerabila a cartilor asupra formarii indivizilor. In fond, ar insemna sa negam tocmai presupozitia de baza a oricarei educatii (clasica sau behaviorista). In cazul acesta particular, ceea ce au in comun autorii cultivati de Cioran sunt nihilismul si sinuciderea ca solutie logica de iesire din absurdul existentei.

Insa specific pentru toate biografiile amintite si pentru multe altele, imposibil de rezumat vreodata, este contagiunea prematura cu opere periculoase pentru o inflorire individuala. In mintea tinerilor dar nu numai, toate aceste idei, care au modelat modernitatea, au starnit si starnesc un foc care cu greu mai poate fi stins. Astazi aproape nimeni nu mai citeste Rousseau sau Diderot, inasa asta nu ineamna ca mostenirea lor nu ramane vie. Solutia nu o constituie cenzura, ci discernamantul practic, inasa aceasta virtute intelectuala este aproape imposibil de obtinut in absenta comunitatii. Din acest motiv, traditia reprezinta singura resursa rezonabila pe care cineva o poate accesa pentru a evita sminteala cartilor, mai ales intr-un timp in care oferta editoriala este pe cat de colorata, pe atat de abundenta. {jcomments on}